

Osnovy přednášek a otázky k zápočtovému testu

Vybrané problémy teorie práva pro IX. semestr

I. přednáška: VELKÉ KODEXY 19. století (T. Sobek)

- 1) Velké kodifikace, idea moderního kodexu
- 2) Code Civil (Portalis), ABGB (Zeiler), ZGB (Huber)
- 3) Exegetická škola (Rau, Aubry, Demolombe, Bugnet, Laurent)
- 4) Kritika exegetické školy (Gény, Saleilles)

Otázky:

- 1) V čem spočíval (racionalistický) osvícenský ideál moderního kodexu?
 - 2) Čl. 5 Code Civil.
 - 3) §7 ABGB.
 - 4) Čl. 1 ZGB.
 - 5) Co je to exegetická metoda?
 - 6) Co kritizoval Francois Gény?
-

II. přednáška: AUTORITA ZÁKONA A ZÁVAZNOST JUDIKATURY (L. Hlouch)

- 1) Zákon jako pramen práva (historicko-filosofický pohled)
 - zákon jako pramen pozitivního práva
 - zákon z pohledu iusnaturalismu
- 2) Zákon jako hlavní pramen práva moderního právního státu
 - vazba na princip vlády na čas a parlamentarismus
 - výhrada zákona jako limit výkonu státní moci
- 3) Zákon jako pramen socialistického práva
 - legislativní optimismus
 - socialistický normativismus
- 4) Judikatura v kontinentálním právu
 - úprava soudcovského dotváření práva (velké kodifikace, zákazy dotváření práva)
 - zákonný pozitivismus
 - renesance přirozenoprávního myšlení po II. světové válce (Radbruch)
- 5) Stalinismus a judikatura v našem právním prostoru
 - teleologie založená na marxistických ideových hlediscích
 - antipozitivistické pojetí
- 6) Socialistický normativismus a judikatura
 - absence interpretační odvahy nalézat spravedlnost
 - vulgarizace jazykové metody právní interpretace (jednoduchá exegeze)
- 7) Judikatura jako zdroj právních informací
 - Peczenikova kategorizace zdrojů právních informací (argumentů)
 - retrospektivní a prospektivní působení judikatury
- 8) Zákon jako formální pramen českého práva (rekapitulace ústavního rámce)
- 9) Judikatura jako pramen práva ČR (rekapitulace ústavního a zákonného rámce, nástin současných trendů)

Otázky:

- 1) Jak je v současném právním myšlení chápán pojem „zákon“ z hlediska tradičního dualismu práva přirozeného a pozitivního?
 - 2) Vysvětlete pojem zákonného bezpráví, resp. zákonného ne-práva (gesetzliches Unrecht).
 - 3) V čem spočívalo vnímání zákona z pohledu tzv. legislativního optimismu?
 - 4) Čím se vyznačoval tzv. socialistický normativismus?
 - 5) Jaké zdroje právních informací můžeme odlišit podle tzv. Peczenikovy koncepce?
-

III. přednáška: NEURČITOST PRÁVA A TEORIE MEZER (L. Hlouch)

- 1) Neurčitost jako vlastnost právního řádu
 - právně-politické požadavky na právní jazyk
 - právní jazyk je jazykem neurčitým (neostrým)
- 2) Právní pojem a jeho struktura
 - model tří oblastí pojmu (jádro, okraje, hranice pojmu)
 - obecnost x neurčitost pojmu
 - tzv. neurčité pojmy jako terminus technicus
- 3) Řešení problému neurčitosti
 - cesta zákonodárce
 - cesta interpretace
- 4) Teorie mezer
 - mezery v právu vs. mezery v zákoně
 - historicko-filosofický původ konceptu mezer a jeho vývoj (Savigny, Heck, Ehrlich, Rickert – přehled škol)
 - kritika teorie mezer (normativní teorie, brněnská normativní škola)
- 5) Zákonodárce a mezery v právu (v zákoně)
 - komparace nastavení parametrů právního řádu zákonodárcem (ABGB, Grundgesetz, italský a švýcarský OZ)
- 6) Kategorizace druhů mezer
 - Zitelman, Canaris, apod.
 - hranice lex lata (Bydlinski)
- 7) Nástroje dotváření a omezení dotváření práva
 - analogie legis
 - analogie legis vs extenzivní výklad
 - analogie iuris (juristická indukce)
 - Peczenikova koncepce důvodů pro uplatnění analogie
- 8) Dotváření českého právního řádu a teorie mezer
 - zákazy analogie (dotváření) jsou dovozovány zejména z tzv. výhrady zákona
 - omezení analogie ve veřejném právu
 - příklady z judikatury

Otázky:

- 1) Vyjmenujte alespoň tři právně-politické požadavky na právní jazyk.
 - 2) V čem spočívá neurčitost právního jazyka?
 - 3) Jaké oblasti má pojem z hlediska své struktury?
 - 4) Jaký je rozdíl mezi otevřenou (zjevnou) a skrytou mezerou v zákoně?
 - 5) Vysvětlete rozdíl mezi analogií legis a extenzivním jazykovým výkladem.
-

IV. přednáška: ANGLOAMERICKÁ KONCEPCE PRÁVA (Z. Kühn)

Přednáška vysvětlila základní charakteristiky právní kultury common law a práva kontinentálního. Rozdíl nespočívá v tradičně pojímaných odlišných pramenech práva ani v tom, že by snad soudce v systému common law právo tvořil, zatímco jeho kolega v právu kontinentálním nikoliv. Rozdíl spočívá nikoliv v tom, co soudce dělá, ale spíše v tom, co se od něj očekává, že dělat má. Angloamerické common law je spojeno s vypjatě individualizovaným soudcovským rozhodováním; rozhodnutí soudů zemí common law jsou psána vypjatě personalizovaným a subjektivním stylem. Naproti tomu kontinentální soudci připomínají spíše byrokraty, styl soudního rozhodnutí je neosobní, spíše úřednický dokument. Ideálem kontinentální právní kultury je stejný styl argumentace soudního rozhodnutí bez rozdílu na to, který soudce rozhodnutí psal. Rozdíl je v procesní aktivitě soudce, která souvisí s tím, co ten který systém očekává od soudní moci, potažmo od státu: (1) privatizovaný systém common law s velkou aktivitou procesních stran a rolí soudce jako rozhodčího, který reprezentuje ideální minimální stát. Skutková pravda i právo je zde nalézáno jako výsledek konfliktu (sporu) dvou procesních stran, kde soudce pouze dohlíží na to, aby byla dodržena pravidla hry; (2) aktivistický soudce systému kontinentálního, na němž spočívá veškeré břímě vedení sporu, a který reprezentuje aktivní stát, jeho posláním je najít pravdu a právo

Otázky:

- 1) Jaké jsou základní charakteristiky systému common law (úloha zákona a soudce)?
 - 2) Jaká je úloha poroty v systému soudní aplikace práva common law?
 - 3) Pro který velký právní systém je typické postavení soudce jako „pasivního rozhodčího“ (arbitra) sporu ?
 - 4) Ve kterém právním odvětví je nejvíce patrná distinkce mezi kontinentálním právem a common law?
 - 5) Jak lze charakterizovat angloamerickou koncepci pramenů práva?
 - 6) Charakterizujte angloamerické pojetí právní normy.
-

V. přednáška: NĚMECKÁ JURISPRUDENCE (T. Sobek)

- 1) Historická škola právní (Savigny, Puchta)
- 2) Kritika pojmové jurisprudence (Jhering)
- 3) Škola volného práva (Kantorowicz, Ehrlich)
- 4) Zájmová jurisprudence (Heck)
- 5) Hodnotová jurisprudence (Larenz, Bydlinski)

Otázky:

- 1) V čem spočíval spor Savigny vs. Thibaut?
 - 2) Co je to tzv. Volksgeist?
 - 3) Co je to pandektistika?
 - 4) Co kritizoval Jhering na tzv. pojmové jurisprudenci?
 - 5) Co je to tzv. volné právo?
 - 6) V jakém smyslu byl závazný zákon podle zájmové jurisprudence?
 - 7) Jaké druhy hodnotové jurisprudence lze rozlišovat?
 - 8) Byla nacistická teorie práva formalistická?
-

VI. přednáška: PRÁVNÍ HERMENEUTIKA – magie, nebo věda? (L. Hlouch)

- 1) Pojem hermeneutika, jeho původ a význam
 - antické kořeny (hermenéus – skrytý význam)
 - význam hermeneutiky ve středověké filosofii (patristika, scholastika)
 - renesance a novověké pojetí hermeneutiky (zrod pojetí „hermeneutica generalis“, F. D. E. Schleiermacher, W. Dilthey)
- 2) Právní hermeneutika
 - metodologická (Savigny, Betti)
 - fenomenologická (tzv. nová – H. G. Gadamer, A. Kaufmann, W. Hassemer)
 - analytická (Aarnio, Weinberger)
- 3) Základní pojmy právní hermeneutiky
 - předvědění
 - předporozumění
 - hermeneutický kruh (od celku k části, od části k celku)
 - předsudek
- 4) Úloha právní hermeneutiky v současném právním myšlení
 - překonání subjekt-objektového schématu interpretace
 - tzv. vpád filosofické hermeneutiky do právního myšlení
 - rekonstrukce právního sylogismu na modelu hermeneutické spirály
 - vliv na další směry právního myšlení (postmoderna, diskursivní teorie...)

Otázky:

- 1) Co je to hermeneutika?
 - 2) Co je to hermeneutický kruh?
 - 3) Pojmenujte tzv. předstruktury právního porozumění
 - 4) Vyjmenujte hlavní směry hermeneutického myšlení v právní vědě.
 - 5) Co je to hermeneutická spirála?
 - 6) Jaká je úloha předsudků v právním porozumění, zejména v aplikaci práva?
-

VII. přednáška: PRÁVNÍ REALISMUS**(T. Sobek)**

- 1) Klasické právní myšlení (Langdell)
- 2) Predikční teorie (Holmes)
- 3) Americký právní realismus (Llewellyn, Oliphant, Cohen, Frank)
- 4) Hunch theory (Hutcheson, Frank)
- 5) Skandinávský právní realismus (Hägerström, Olivecrona, Ross)

Otázky:

- 1) V čem bylo formalistické tzv. klasické (ortodoxní) právní myšlení? Jak chápal Langdell právní vědu?
 - 2) Jak chápal Holmes právo?
 - 3) V čem byli skeptičtí američtí realisté?
 - 4) Co přesně američtí realisté kritizovali, když kritizovali tzv. formalismus?
 - 5) Co je to tzv. hunch a jaký má význam pro soudní rozhodování?
 - 6) O co šlo skandinávským realistům, když popírali "právní metafyziku"?
 - 7) Co říkal Ross o přirozeném právu?
-

VIII. přednáška: CESTA K SOUDNÍMU ROZHODNUTÍ (L. Hlouch)

- 1) Justice jako společenský fenomén
 - Soudcovské rozhodování jako jedna z forem výkonu státní moci (tzv. moc soudní)
 - Nastavení justice jako institucionálního systému
 - Personální zdroje justice (výběr soudců)
 - Odbornost (soudce jako univerzální interpret vs. soudce specialista)
- 2) Proces formování soudcovského úsudku (metodologické aspekty)
 - Zjišťování skutkového stavu
 - Zásada materiální pravdy a její zákonná omezení
 - Pravděpodobnost
 - Skutek a popis skutku
 - Soudcovský úsudek
 - Kvalifikace
 - Určení právního následku a formulace výroku soudního rozhodnutí
 - Diskrece
 - Moderace
- 3) Odůvodnění soudcovského úsudku
 - Vnitřní a vnější aspekty odůvodnění
 - Správnost v diskursivním pojetí (Alexy)

Otázky:

- 1) Co je to soudcovské sebeomezení (judicial self-restraint)?
 - 2) Co je to homogenita justice?
 - 3) Jaký smysl má specializace v justici?
 - 4) Na čem je založena modifikovaná zásada materiální pravdy?
 - 5) Co je to indicie?
 - 6) Jaký rozdíl je mezi pojmy skutek, skutková podstata a popis skutku?
-

IX. přednáška: TEORIE INTERPRETACE (T. Sobek)

- 1) intencionalismus
- 2) textualismus
- 3) teleologismus (purposivism)
- 4) originalismus

Otázky:

- 1) Jak uvažují o úmyslu zákonodárce Dworkin, Moore, Raz, Marmor?
 - 2) Co je to tzv. doktrína absurdity?
 - 3) Jaký je vztah mezi ekonomickou analýzou práva a teleologickým výkladem?
 - 4) Jaký má význam originalismus pro interpretaci Ústavy USA?
 - 5) Co říká o interpretaci zákonů tzv. škola veřejné volby?
-

**X. přednáška: TELEOLOGIE V PRÁVU A PRINCIP PROPORCIONALITY
(L . Hlouch)**

- 1) Pojem teleologie a právní interpretace
- 2) Tzv. výkladové cíle (formy teleologického výkladu)
- 3) Ratio legis a fikce racionálního zákonodárce
- 4) Zvláštní teleologické argumentační figury
 - Povaha věci
 - Teleologická redukce
- 5) Princip proporcionality jako zvláštní teleologický test
 - Německá doktrína a německý ústavní soud
 - Ústavní soud ČR a užívání principu proporcionality
- 6) Zákaz svévole (libovůle)

Otázky:

- 1) Co je to tzv. funkční výklad?
- 2) Charakterizujte druhy teleologického výkladu podle výkladových cílů.
- 3) Co je to fikce racionálního zákonodárce?
- 4) Charakterizujte tzv. golden rule právní argumentace.
- 5) Vyjmenujte jednotlivé kroky testu proporcionality v pojetí Ústavního soudu ČR.
- 6) Jaký druh konfliktu řeší princip proporcionality?